

Upotreba CD ROMA u istorijskom istraživanju (nekoliko slikovitih primera)

Neslućena ekspanzija savremenih tehničkih pomagala u svim sferama života, kod nas, kao i u svetu, nameće nam potrebu da stalno oslušujemo kakve novine donosi svaki novi dan, kako i da li je moguće, najnovija tehnička otkrića iskoristiti i na odgovarajući način primeniti. Razmišljati, uopšte, o samoj prirodi i suštini najnovijih tehničko-naučnih dostignuća. Jedna od, svakako, suštinskih vidova ovih promena, a i ona koja nas u ovom slučaju najviše interesuje, jesu promene u poimanju skladištenja informacija, kao i uticaj koji te promene izazivaju na neke, već uveliko uhodane metode rada istoričara. U svetu se danas najviše informacija skladišti na hard-disku, čak 92 odsto. Od ukupnog broja novih informacija, 40 odsto se proizvede u Sjedinjenim Američkim Državama, čineći 33 odsto od ukupnog broja štampanih izdanja u svetu, 30 odsto svih filmskih izdanja, 40 odsto audio zapisa i 50 odsto zapisa na hard disku. Skoro 800 MB novih informacija proizvede se po glavi stanovnika godišnje u svetu, što znači da je potrebno otprilike oko devet metara knjiga ako bi se sve te informacije odštampale.¹ Dakle, kao što se iz navedenih podataka lako da uočiti, drastična promena koju možemo uočiti i koja nam se čini vrlo bitnom, jeste da ogroman broj proizvedenih podataka ostaje zapisan na hard diskovima, CD Rom-ovima, na NET-u, dakle, uopšte se ne štampaju – rađaju se, žive, ali i umiru na medijima koji su proizvod novog vremena i modernog doba.

Takođe, još jedan veoma važan aspekt je upotreba mogućnosti multimedijalnog pristupa kao moćnog sredstva približavanja minulih epoha umu modernog čoveka. Više nego slikovit primer je i nedavna Međunarodna smotra arheološkog filma, održana u Naronom muzeju u Beogradu. Retko koji gledalac belgijskog filma *Sagalasos, izgubljeni grad* je ostao ravnodušan pred zadivljujućim multimedijalnim prikazom izgleda budućeg rekonstruisanog grada, koji je vekovima spavao zaboravljen.

Sve to nameće nam potrebu što boljeg upoznavanja, informisanja, praktičnih uputstava za što boljim ovladavanjem svake novoprodukovane novine. Jednostavno rečeno – truditi se i u granicama mogućnosti "držati korak sa svetom". Pogotovo što upravo ta najnovija tehnička dostignuća i njihova primena u svim sferama života, obrazovanju pogotovo, pružaju šansu da se barem unekoliko nadomesti jaz i zjapeća provalija između visokorazvijenih zemalja i onih koji su u primeni ovih novina iza njih. Upravo postojanje što većeg broja ljudi u jednoj zemlji, spremnih

¹ Nedeljnik Vreme, br. 683, 5. februar 2004.

da se uhvate u koštac sa izazovima savremenog doba i njegovih dostignuća i predstavlja pokazatelj i tendenciju razvoja samoga društva.

Ovoga puta pozabavićemo se CD-Romom, kao medijem veoma zgodnim i višestruko korisnim i interesantnim, kada je o istorijskoj nauci reč, širokoj lepezi poštovalaca boginje *Klio* - učenicima, nastavnicima, studentima, naučnicima, hobistima svih vrsta.

Najjednostavnije rečeno, CD ROM bi smo definisali kao optički memorijski medij velikog kapaciteta i velike brzine pristupa podacima. U svom pokušaju da čitaocu ovih redova približimo mogućnosti i upotrebu ovoga medija, smatramo da će to biti najuputnije jednostavno preko prikaza nekoliko CD Romova istorijskog sadržaja, a svako će već naći mogućnosti i razlog primene nekoga od njih, već u zavisnosti od afiniteta čitaoca. Postoji ogroman sadržaj koji se unose i koji su nam posredstvom ovoga medija danas dostupni. Svakog istraživača prošlosti će nesumnjivo, više nego obradovati mogućnost i činjenica, da na jednom jedinom cd romu, ima pohranjenu celokupnu kolekciju arhive brojeva određenog časopisa, ili lista za neki period koji je za objekat i cilj njegovog istraživanja naročito bitan. Ili, kojem nastavniku ili studentu neće biti uvek dobrodošla pomoć i konsultovanje neke odlično urađene multimedijalne enciklopedije (Britanika, Encarta), a koju je čak u mogućnosti da prebaci sa cd roma na čvrsti disk svoga računara, tako da će mu uvek biti na dohvata ruke!

1. Prvi multimedijalni disk koji ćemo ovde predstaviti je *Istorija starog veka*², izdavačke kuće *Multisoft* iz Užica a koji je prikazan u časopisu *Mikro-PC World* pod zgodno izabranim naslovom *Stari vek predstavljen na način modernog doba*.

Disk je namenjen ne samo đacima nego i onima koji bi hteli da obnove svoje znanje o istoriji ljudskog roda. Autori su se potrudili da na disku bude obuhvaćeno stvaranje i razvoj svih najvažnijih civilizacija. Građa rasvetljava ne samo krupne političke, diplomatske ili vojne događaje iz starog veka, nego korisniku pruža i uvid u živote običnih ljudi. Na taj način se upotpunjava slika o načinu života, kulturi, privredi i religiji drevnih naroda. U uvodnom ekranu se biraju poglavlja i započinje upoznavanje sa sadržajem diska. Grafičko okruženje je u obliku stranice teksta, sa čije leve strane se nalazi glavni meni u vidu stilizovanog putokaza. Na dnu ekrana su dugmad za vraćanje na prethodnu temu i pomoć, a na desnoj strani se nalaze dugmad koja vode korisnika ka dodatnim tekstovima o temi koju upoznaje, zanimljivostima, važnim datumima ili galeriji.

U poglavlju *Stari vek*, koji ima sedam odeljaka, upoznajemo se s pojavom čoveka u prirodi, a zatim postupno saznajemo činjenice o istoriji čovečanstva. Svi tekstovi su praćeni obiljem slika i mapa. Ovo posebno ističemo, jer mnogi

² Prema navodima časopisa *Mikro-PC World* iz februara 2002, informacije o ovom kompaktnom disku, koji je tada koštao 650 dinara mogu se dobiti od izdavača, firme *Multisoft* iz Užica na tel. 031/510-440. S druge strane, mi smo se 26. februara 2004. uverili da je disk moguće pronaći u beogradskoj knjižari Plato.

pojedinci ili ustanove (škole) su na nezadovoljavajući način osposobljeni da istoriju proučavaju, pored standardne tekstualne metode, putem slika, mapa, zvukova, naizgled samo dopunama teksta, ali i te kako bitnim u savremenom poimanju izučavanja prošlosti. Tu su i veze do baze u kojoj su podaci o istorijskim događajima, ili kratki tekstovi o poznatim ličnostima. Istorijski atlas je poglavlje u kojem možete pogledati istorijske karte, a zanimljivo pomagalo su dugmad u dnu ekrana kojima možete uključiti ili isključiti prikaz pojedinih delova karte (oblasti, gradova, granica, legendi, itd). Galerija sadrži veliki broj fotografija arheoloških nalazišta. Kao i slika i crteža koji rekonstruišu život starih civilizacija, a u poglavlju Mitovi i legende, kratkim tekstovima su predstavljeni najpoznatiji mitovi drevnih naroda.

U poglavlju Istorijska čitanka, kroz dela i misli natičkih pisaca, korisnik stiče izoštreniju sliku o tom vremenu, a odeljci Filmovi, Kviz i Fotografije na zabavan način dopunjuku znanje. Ako nemate strpljenja da tragate za nekim pojmom, događajem ili istorijskom ličnošću. Pritiskom na namensko dugme pokrenite pretraživač za pronalaženje zadate reči ili fraze.

Da je sistematizovano obilje materijala, pokazuju sledeći brojevi: istorijska građa iz starog veka izložena je u 1500 tematskih jedinica, na preko 1000 stranica teksta. Sadržaj je ilustrovan s više od 3000 fotografija i 150 mapa; opisamo je 500 mitova i legendi i uvršćeno preko 50 minuta filmskih zapisa. Onima koji vole istorijske citate biće interesantna zbirka od oko 100 navoda, a svoje znanje mogu proveriti u zanimljivom kvizu koji se generiše iz baze s približno 700 pitanja.³

2. Sledeći kompakt disk čiji ćemo sadržaj upoznati spada u kategoriju multimedijalnih prezentacija koja korisniku omogućavaju da se virtuelno, iz svoje sobe vine u odaje muzeja gde se čuvaju neka od najznačajnijih relikata prošlosti. Francuska grupacija E.M.M.E. s partnerima u Engleskoj, Španiji i Italiji, sigurno je jedan od najkvalitetnijih i najproduktivnijih evropskih izdavača multimedijalnih naslova za PC računare. Pre nekoliko godina ona se latila grandioznog projekta: predstavljanja najvećih umetničkih muzeja sveta primenom savremene tehnologije (digitalizovane reprodukcije slika, multimedijiski kolaži, muzička podloga itd). Tako je nastala serija izdanja *Great Museums of the World* koju čini pet kompakt diskova. Prva dva sadrže osnovne podatke o muzejima mnogih evropskih zemalja (Rusije, Italije, Francuske, Engleske, Španije, Austrije, Grčke, itd.), dok se preostali detaljno bavi kolekcijama najvećeg svetksog muzeja – pariskog Luvra.

Ovde ćemo se ukratko osvrnuti na disk *Famous Museums of Europe vol. 2* koji predstavlja sledeće znamenite ustanove: Prado (Madrid), Puškinov muzej (Moskva), Nacionalna galerija (London), Luvr (Pariz), Vatikanska galerija (Rim), Akademiju (Firenca) i Nacionalni arheološki muzej (Atina).

³ Grgo Buturić, *Stari vek predstavljen na način modernog doba*, Mikro-PC World, Beograd, februar 2002.

Rad s programom je krajnje jednostavan: u početnom meniju se bira neki od pomenutih muzeja, a u donjem delu ekrana raspoređeni su dugmići za navigaciju. Iz glavnog menija može se izabrati i pretraživanje umetničkih dela prema njihovoj tematici (Bogorodičini i porodični portreti, istorijski događaji, priroda, erotizam itd.). Na pretraživanje po muzejima vraća se pomoću opcije Famous Museums. Bilo kojim načinom da tražite, bićete u prilici da pogledate atraktivne obrazovne kolaže posvećene datoj postavci ili tematskoj celini, a možete ih prekinuti pritiskom na levi taster miša. Potom će vam biti ponuđena galerija slika koje se mogu uvećavati (skenirane su u visokoj rezoluciji), uz mogućnost pregledanja kratke biografije autora i zapažanja kustosa. Pri razgledanju postavki muzeja, reprodukcije možete birati iz kataloga odabranih radova (The works), dok se remek-dela (The Masterpieces) mogu obići virtuelnom šetnjom kroz prostoriju koja verno odslikava unutrašnjost muzeja. Način rada je i ovde jednostavan: kako pokrećete miša prema krajevima prostorije, ona se rotira u svim pravcima. Kada pritisnete mišem sliku na zidu, otvara se njena reprodukcija praćena multimedijalnim kolažem, u kome virtuelni kustos (na engleskom) objašnjava ko je i kako naslikao platno ili vakao skulpturu. Ukoliko vas zanimaju isključivo tekstualni podaci, izaberite opciju Index u dnu ekrana; ona radi slično Windows Exploreru i omogućuje pristup svim tekstualnim sadržajima, čak i njihovo direktno štampanje. Karakteristično za izdanja E.M.M.E. je odlična muzička podloga. Ona se u ovom slučaju sastoji od kompozicija poznatih evropskih autora iz XVII i XVIII veka. Korisniku je omogućeno da menja redosled reprodukcije ponuđenih osam numera ili da, na primer sluša samo neke od njih. Instalacija na čvrsti disk zauzima svega 5 MB.⁴

3. Treći CD ROM na koji želimo da skrenemo pažnju i koji najtoplije preporučujemo je elektronsko, multimedijalno izdanje čuvene enciklopedije Britanika. Poslužićemo se odličnim prikazom elektronskog izdanja enciklopedije Britanika za 2002. godinu koju je dao Vojislav Ćirković u časopisu Mikro-PC World, oktobra 2001. godine. Samo ćemo, kao uvodnu napomenu, ukazati da su zaista neiscrpne mogućnosti korišćenja ovga CD roma- svakome može biti od velike koristi, u ozbiljnom radu, ali i u najboljim trenucima razonode. Koliko god bogatu biblioteku neko posedovao, nikada neće moći, kao uz pomoć Britanike, u rekordnom roku pronaći osnovne (ali nikako ne šture!) podatke vezane za određenu istorijsku ličnost, ili događaj. Posebno što je mogućnost pretrage pomoću ovoga, ili nekog sličnog CD roma, izuzetno jednostavna i brza.

⁴ Vojislav Ćirković, *Poznati evropski muzeji*, Mikro-PC World, Beograd, mart 2002.

Sve što je u prethodnih 230 leta sakupljeno na stranicama knjiga iz ove edicije sažeto je na tri kompakt diska (verzija "delux") uz mnoštvo multimedijiskih sadržaja. Ima li se u vidu da štampano izdanje enciklopedije obuhvata više od drideset tomova, po ceni koja se kreće u rasponu od 750 do 1250 dolara (za tržište SAD), a das maksimalno opremljena DVD verzija izdanja na jednom disku košta deset puta manje i pruža potpun audio-vizelni ugođaj, postaju očigledne prednosti elektronskog izdavaštva. Druga velika prednost elektronskih knjiga je što im se sadržaji neuporedivo lakše i brže dopunjuju od klasičnih, naročito ako se pametno iskoriste mogućnosti Interneta. Stoga ne čudi što je proteklih godina, najviše kvalitativnih poboljšanja u programima enciklopedija Enkarta i Britanika bilo upravo na polju korišćenja mrežnih sadržaja. Britanika 2002 sadrži preko 300.000 hiperveza do stranica sa dotatnim sadržajima, ne računajući one koje se odnose na njene matične prezentacije (www.britannica.com). Ti matični servisi omogućavaju neprekidno automatsko ažuriranje najnovijim podacima. Ali su dostupni isključivo registrovanim korisnicima. Međutim, i sadržaj samih kompakt diskova deluje impresivno: 85.000 članaka iz raznih oblasti; preko 12.100 fotografija, ilustracija, mapa; više od sat vremena video i zvučnih snimaka; 105 aktivnih animacija; preko 4100 istorijskih događaja poređanih po vremenskim osama (14 kategorija). Ako se tome pridodaju i integrisani atlas sveta i rečnik Merriam Webster s oko 200.000 pojmova, enciklopedija sadrži ukupno oko 56.000.000 reči!

Poboljšavanja u odnosu na prethodne verzije ne ogledaju se samo u pukim brojkama. Način rada s enciklopedijom je značajno pojednostavljen i podseća na krstarice po nekoj atraktivnoj Web lokaciji (zato program prilikom instaliranja, pored Internet Explorera, "ubacuje" i nove verzije Macromedijinih programa Flash i Shockwave). Sadržaji se mogu razvrstavati prema tipu (tekstovi, mape, slike, tabele, zvučni i video zapisi itd.). Povrh svega, ova opcija nudi još dve novine: indeks svih pojmova poređanih alfabetski (Britanicca A-Z) i Knowledge Navigator, izuzetno zanimljivu mogućnost kakvu do sada nismo sretali u ovakvim programima. Kada unesete neki termin, program će vam, uz atraktivnu animaciju, ponuditi nazive srodnih pojmova, program će otvoriti odgovarajući članak i "izbaciti" nazive novih koji su s njim u vezi. Na taj način je istraživačima omogućeno da temeljito i "lančano" ispituju pojedine oblasti. Funkcije Search, Britanicca A-Z i Knowledge Navigator dostupne su iz glavnog menija.

U osnovne opcije spadaju još i World Atlas (poslovično dobar, iako se ne može uporediti s Enkartinim), Timelines (već pomenute vremenske ose) i Visual Tours (uvek najatraktivniji deo programa). Poslednji pomenuti odeljak, pored standarnih multimedijalnih kurseva o ljudskoj anatomiji, ekosistemima i

klasičnih članaka koje su za prethodna izdanja Britanike pisale poznate istorijske ličnosti, sadrži i prezentacije posvećene fenomenu rok muzike. Iz glavnog menija se može pristupiti rečniku, uvek korisnom Research Organizeru koji olakšava pravljenje izvoda i Update Centeru što omogućava povezivanje s ogromnom Britanikinom bazom podataka na mreži.

Ova digitalna verzija najuglednije svetske enciklopedije je pored niza estetskih poboljšanja, donela i mnoga funkcionalna, uz očekivano povećanje obima sadržaja. Ni hardverski zahtevi nisu preterani za domaće pojmove: 64 ili 96 MB memorije (u zavisnosti od operativnog sistema), Pentium na 166 Mhz ili brži, minimum 140 MB slobodnog prostora na čvrstom disku (uz mogućnost instaliranja celokupnog sadržaja da ne biste često žonglirali s kompaktnim diskovima).

Slobodan Mandić